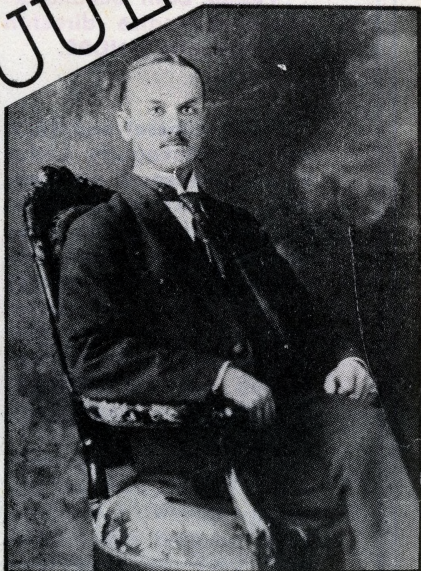

KOOLI- UUENDAJA

100 aastat JOHANNES KÄISI sünnist

Johannes Käsi, eesti nimekamaid koolimehi ja kahekümnendate-kolmekümnendate aastate kooliuuendusliikumise juhte, sündis 26. detsembril 1885 Põlva lähedal Rosma koolimajas koolmeisteri pojana. Pedagoogilise ja loodusteadusliku hariduse omandas ta õpetajatöö kõrvalt iseõppimise teel. Lõpetanud eksternina Petrogradi ülikooli, töötas ta õpetajana mitmes kohas Lätimaal ning seejärel revolutsiooniaegsel Venemaal. 1920. aasta sügisel tuli ta tagasi Eestisse. Asunud

tööle haridusministeeriumi, liitus J. Käis radikaalse demokraatliku suunaga ning lülitus võitlusse selliste demokraatlike koolikorralduse printsiipide eest nagu ühtluskooli põhimõte, maksuta ja kohustuslik 6-klasiline algkool, kehvamate õpilaste materiaalne toetamine jt.

Kui järjekorde valitsuskriisi järel sai haridusministriks purutagurlike vaadetega H. Bauer, tuli J. Käsil haridusministeeriumist lahkuda. Ta siirdus 1921. aasta jaanuaris äsjaavatud Võru Õpetajate Seminari direktori ametikohale. Siin algas tema viljakas tegevus kooliuuenduse alal. Võru seminar kujunes kooliuuendusideede koldeks. J. Käisi kooliuuenduspüüetesse ja Võru seminari suhtusid tolleaegsed hariduselu juhid sageli lausa vaenulikult. Seminar suleti 1930. aastal ja J. Käis saadeti varsti pärast seda pensionile. Nüüd, kus ta ei sõltunud enam haridusministeeriumist ja oli valitud Õpetajate Liidu teaduslikuks sekretäriks, algas tema elus uus aktiivse tegevuse periood kooliuuenduse alal.

1940. aasta pöördelistel päevadel kutsuti J. Käis tööle haridusministeeriumi (hiljem Hariduse Rahvakomissariaat), kus ta rakendas oma teadmised ja haruldase töövõime nõukogude kooli ülesehitamisse. Saksa fašistliku okupatsiooni ajal istus J. Käis pool aastat vanglas, elas siis venna juures Põlva lähedal ja Tartus politsei järelevalve all. Pärast Saksa okupantide väljakihutamist lülitus J. Käis uuesti pingsasse töösse nõukogude kooli heaks. Ta suri 29. juunil 1950 ja on maetud Põlva kalmistule.

J. Käis oli tohutu eruditsiooni ja suurte kogemustega pedagoog. Ta oli tuttav Nõukogudema koolides toimuvate ümberkorraldustega, jälgis tähelepanelikult reformpedagoogikat Lääne-Euroopas, külastas korduvalt neid maid tutvumaks sealsete õppeviisidega. Kuid J. Käis ei kopeerinud kedagi. Ta töötas nähtu ja loetu lovalt läbi ning hindas seda kriitilise pilguga. J. Käis vältis tolleaegsete pedagoogiliste moevoolude äärmusi ja ühekülgset ja arvestades Eesti koolide olukorda kujundas oma teraviliku, suhteliselt originaalse pedagoogilise süsteemi, mis sai suunaandvaks kogu kooliuuendusliikumisele.

Mis iseloomustab J. Käisi pedagoogilist süsteemi ja kooliuuendustegevust?

J. Käisi uuenduspüüded ja otsingud algasid algõpetuse alal. Siin seis ta koduloo kui õppeaine eluõiguse eest, lülitus koduloo olemuse selgitamisse ja metoodika väljatöötamisse. J. Käisi didaktika keskne idee on õpilaste aktiviseerimine ise-tegevuse ja õppetöö individualiseeri-

mise kaudu. See tähendas radikaalset pööret vanalt passiivsuse ja tuupimise koolilt uue tööviisi poole, milleks oli ka tungiv vajadus, kuna tolleaegsetes Eesti koolides olid liitklassid. Siin tõi ta koolipraktikasse tööjuhendite menetluse ja töövihiku, töötas välja nende kasutamise metoodika. Seejuures pidas J. Käis väga tähtsaks õpilaste iseseisva mõtlemise, otsiva ja loova vaimu arendamist. Õpilaste individuaalsuse, tema võimete ja huvide arvestamist ning arendamist ei vastandanud J. Käis ühiskonnaliikmete kasvatamisele, vaid seadis selle kasvatuse kõrgeimaks eesmärgiks. Ta kinnitas, et mida tugevam on individuaalsus üksik-inimeses, seda rikkam on ka ühiskond.

J. Käis ei absolutiseerinud oma ideid. Ta kinnitas, et ainukehtivat õppeviisi ei ole; eesmärgile võivad viia paljud teed, kusjuures tähtis osa on just õpetajal, kes peab valdama didaktika ja metoodika rikkusi.

Eriti väärib esiletõstmist J. Käisi tegevus loodusõpetuse metoodika alal. J. Käis hülgas seni koolis valitsenud looduse süstemaatilis-morfoloogilise käsitluse ja tõi loodusõpetusse bioloogilis-ökoloogilise printsiibi. Loodusõpetuses seadis ta kesksele kohale vaatluse, s. o. vahetu suhtlemise loodusega. J. Käis oli ka nüüdisaegse looduskaitse põhimõtete üks varasemaid esitajaid Eestis.

J. Käis suutis koondada enda ümber arvuka kooliuuendusrühma, kuhu kuulus kuni 400 ärksamat õpetajat. Tema toimetamisel anti välja rühma bülletàäni «Kooliuuenduslane», mis kandis uusi ideid ja kogemusi õpetajaskonda. Ta oli alaline lektor õpetajate suvekursustel ja päevadel. Ta kutsus ellu kolmeaastase täienduskursuse, omalaadse pedagoogilise suveülikooli, milles osalesid tuhanded õpetajad.

J. Käisi viljakast publitsistlikust tegevusest (temalt ilmus ligikaudu 350 artiklit) tuleks eriti ära märkida julget ja hästi organiseeritud kriitikat omaaegse haridusministri Nikolai Kannu algatatud «koolireformi» kohta, mis viis ühtluskooli lõhkumisele ja ahenas kehvamate rahvakihtide lastele teed hariduse juurde.

J. Käisi iseloomustas suur visadus ja järjekindlus oma ideede propageerimisel ja kaitsmisel ning haruldasel suur töövõime. Tema pedagoogilised vaated ja tööd leidsid suurt tähelepanu ka väljaspool Eestit, eriti Soomes. J. Käisi pedagoogiline pärand on suuresti mõjutanud pedagoogilise mõtte, eriti didaktika arengut ka Nõukogude Eestis.

Eesti NSV teeneline õpetaja
filosoofiakandidaat
FERDINAND EISEN